

К. е. н. Губін К. Г.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Розбудова правової економіки у сфері регулювання доходів населення в Україні: перешкоди та шляхи подолання

Вже 24 роки в Україні відбуваються процеси ринкової трансформації. Хоча за багатьма параметрами ми наблизилися до країн з ринковою економікою, завдання розбудови правової економіки не було виконане. В теоретичній площині це завдання потребує додаткових досліджень. Зокрема, необхідно висвітлити питання розвитку правової економіки у сфері регулювання доходів населення, адже глибокі проблеми та протиріччя цієї сфери значною мірою пов'язані саме з відсутністю правової економіки.

Для формування в Україні правової економіки у сфері регулювання доходів населення необхідно:

- 1) створити нормативно-правову базу регулювання, яка б сприяла ефективному функціонуванню та розвитку сфери доходів;
- 2) спрямувати процеси регулювання доходів в межі, визначені нормативно-правовою базою.

Щодо першого завдання слід відзначити, що в Україні вже створено пристойну законодавчу базу регулювання доходів населення, яка враховує досвід розвинених країн та вітчизняну специфіку. Безумовно, ця база потребує подальшого удосконалення, проте головною проблемою сьогодні слід визнати виконання законів.

Тому надали зосередимося на другому завданні – спрямуванні регулювання доходів населення в законні межі. Це складне та багаторівневе завдання. Передовсім, слід відзначити потужну залежність від створення нормативно-правової бази регулювання, здатної сприяти ефективному функціонуванню та розвитку сфери доходів населення. Адже якщо закони нададуть населенню зручні та вигідні умови формування доходів, індивіди будуть зацікавлені у дотриманні вимог законодавства та вимагатимуть цього від працедавців, чиновників та політиків.

Слід враховувати низьку керованість сфери доходів (третина яких формується в тіні), дорожнечу розвиненої системи регулювання доходів (на неї недоцільно витратити обмежені сьогодні державні кошти) та корумпованість деяких чиновників та політиків (можуть використовувати неоднозначні чи надто складні норми в цілях особистого збагачення). З цієї причини, по-перше, необхідно формувати максимально просту, зрозумілу й однозначну нормативно-правову базу регулювання доходів. По-друге, слід використовувати непрямі способи впливу.

Серед найпотужніших способів непрямого впливу слід відмітити

поглиблення міжнародної економічної інтеграції. Вихід вітчизняних виробників на міжнародні ринки примушує відкидати незаконні методи конкуренції, адже там важко та ризиковано використовувати корупційні зв'язки із владою. До того ж на світовому ринку важлива ділова репутація, яку можна погіршити корупційними скандалами. Це поступово привчає вітчизняний бізнес до здійснення діяльності у правовому полі. Водночас, країни Заходу вимагають дотримання законодавства в процесі конкуренції з їх виробниками на внутрішньому ринку України.

Також важливо обмежити використання в особистих цілях чиновниками та політиками їх повноважень у сфері регулювання доходів. Для цього, по-перше, потрібна глибока і послідовна дерегуляція економіки. По-друге, той мінімум регулятивних функцій держави, який буде залишений, слід чітко визначити нормативно-правовою базою, аби у чиновників не лишалося варіантів дій («допомогти» або «завадити»). По-третє, потрібне поширення принципу «мовчазної згоди». В четверте, якщо уникнути суб'єктивних рішень неможливо, слід забезпечити максимальну прозорість процедур прийняття рішень та полегшити незалежний контроль, зокрема через систему «електронного уряду»; процедура та критерії прийняття суб'єктивних рішень мають бути чітко визначені нормативно-правовою базою. В п'яте, потрібно розвивати інститути громадянського суспільства та надавати їм функції контролю за державним регулюванням доходів з відповідними повноваженнями.

Необхідно суттєво збільшити зарплати держслужбовців (й скоротити їх кількість) та підвищити фінансування політичних партій з держбюджету (і перекрити незаконні джерела фінансування партій). Оскільки середній рівень доходів українців сьогодні дуже низький, державні службовці мають отримувати у декілька разів більше середньої зарплатні.

Слід запровадити, у тісній співпраці з іншими країнами та міжнародними організаціями, систему тотального контролю доходів, статків та видатків державних службовців та політиків. Неприпустимо залишати шпарини для оману цієї системи, зокрема через оформлення активів на пов'язаних осіб.

Вкрай важливо якщо не знищити, то суттєво скоротити сфери економічної діяльності, які сприяють розвитку корупційних відносин влади та бізнесу та формують корупційну ренту. Для цього потрібні: детінізація економіки, декриміналізація деяких складових економічної діяльності, боротьба з відмиванням грошей, скорочення сектора державних підприємств та державних закупівель, формування ринкових відносин у сфері землекористування та розробки надр та ін.

Необхідно окремо відзначити важливість наведення ладу в енергетичному секторі та у сфері державного оборонного заказу, адже там рухаються колосальні грошові потоки та майже відсутні ринкові відносини, що утворює сприятливе (як мінімум, потенційно) для корупції середовище.

Слід пам'ятати, що в Україні у сфері доходів населення вже сформувалося багато інституційних пасток. Для їх знищення недостатньо змінювати закони, необхідно руйнувати корупційні соціальні мережі за рахунок

люстрації та ротації чиновників, створення системи соціальних ліфтів для залучення молодих фахівців на державну службу та в політичну діяльність. В органах державної влади мають працювати не просто фахівці, а люди із незаплямованою репутацією, патріоти України, орієнтовані на реалізацію інтересів суспільства; також доцільно залучати іноземних фахівців.

Нам необхідно створити для боротьби з корупцією нові інститути. Також потрібні радикальне реформування та кадрове оновлення існуючих правоохоронних органів.

Однією з головних проблем нашої держави є існування впливових олігархів та потужних фінансово-промислових груп, що здатні розмивати реформи (тобто нівелювати найбільш радикальні зміни, затягувати реалізацію нововведень, поступово змінювати спрямованість реформ та їх зміст тощо). Тому окремим пластом завдань є зменшення можливостей впливу олігархів й фінансово-промислових груп на політиків і державних службовців.

Успішна реалізація поставлених завдань створить умови для спрямування процесів регулювання доходів населення в межі, визначені нормативно-правовою базою.